

(ISSN: 2602-4047)

Becerikli, S. (2022). A Historical Study On Courses On Teaching Profession Taught in Ottoman Teacher Training Schools, *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 7(16), 532-562.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoecc.517>

Article Type (Makale Türü): Research Article

A HISTORICAL STUDY ON COURSES ON TEACHING PROFESSION TAUGHT IN OTTOMAN TEACHER TRAINING SCHOOLS

Sabri BECERİKLİ

Dr, Bursa Uludag University, Bursa, Turkey, beceriklisabri@uludag.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3307-6979

Received: 16.11.2021

Accepted: 12.02.2022

Published: 02.03.2022

ABSTRACT

The aim of this study was to reveal the teaching profession courses taught in Ottoman teacher training schools, which subjects were included in the content of these courses, and how the courses were taught. The courses discussed in the study are educational sciences, moral, health science courses, and courses related to professional development provided to students starting their internship. The historical research method was used in the study. Historical research enables to learn and understand the events that occurred in the past, and to comprehend that the events taking place today actually have a historical process. Furthermore, the study that emerged as a result of historical research constitutes a literature on the subjects to be studied by researchers. Since the historical studies are based on the documents of the periods, the descriptive approach was chosen as the data analysis in the study. The aim of the descriptive approach is present the data to the reader by staying as faithful as possible to the original form of the data obtained. The documents of the Presidency of Republic of Turkey Directorate of State Archives, Ottoman yearbooks, curriculum programs for schools published by the Ottoman Ministry of Education, and various copyrighted works written by the educators of the period were used in the study. The data obtained from the documents constituting the source of the study was adhered to by the researcher, as required by the purpose of the descriptive approach. The data obtained from the documents were described under the themes of profession courses taught separately and professional development courses taught during the internship period.

Keywords: Ottoman, teacher training schools, teaching profession courses.

INTRODUCTION

The work of teaching is an action that has taken place since ancient times. Teaching profession is one of the most ancient occupations of human being. Education and training activities in Egypt, China, Indian, Greek and Roman civilizations and in the Christian and Islamic world were maintained with various teachers whose profession was not only teaching but who could practice this profession with their knowledge. It is possible to mention existence of a religious functionary identity especially for teachers at Christian and Islamic worlds during the Middle Ages (Becerikli, 2019a).

The transformation of teaching into a secular profession can be associated with the divergence from the religion-based understanding created by the Renaissance and Reform movements in Europe. The European enlightenment strengthened the insight about opening of state-supported secular schools and paved the way for the development of education outside the church (Akdemir, 2015). The West experienced the age of enlightenment and initiated an attempt to open public schools in order to distance the church from educational institutions. As a result of these initiatives, church schools were also centralized, and new schools were opened. The emerging secular understanding was also reflected in teacher training (Cubberley, 1920/2004). In this context, teacher seminars were started to be organized in German lands in 1738, and a teacher's school, called Normalschule, where teaching on the content and methods of education would be provided, was opened in 1763. In 1794, an attempt was made to open a teacher training school called Ecole Normale in France and this school started classes in 1795. (Becerikli, 2019a; Cubberley, 1920/2004; Ergün, 2018; Ladd, 1907; Smith, 1982).

It is possible to see the European attempts to open state-based schools also in the Ottoman Empire. The Ottoman Empire started to open schools with a modern understanding alongside the religious-based educational institutions (madrasas), and an attempt was undertaken to open a teacher training school similar to the teacher training institutions that has started to be opened in Europe representing the new understanding (Akyüz, 2011; Becerikli, 2019a).

The emergence of the teaching profession as a professional occupation in the Ottoman Empire began with Darülmualimin (male teacher training school) opened in Istanbul on March 16, 1848. This school was opened to train teachers who know how to teach for rüşdiye (secondary schools) (Becerikli, 2019a). On later dates, institutions that trained teachers for different levels (primary school, secondary school, high school¹) began to be opened, teacher training schools were opened for both girls and boys, and this process, that started with Istanbul, spread to the Ottoman cities outside Istanbul, which are called as provinces (Akyüz, 2011; Becerikli & Muammer, 2017; Erdem, 2013; Kodaman, 1999; Öztürk, 1998; 2007; Taşer, 2019; Ünal & Birbudak, 2013). The existence of teacher training schools significantly contributed to the acceptance of teaching as a professional occupation in the Ottoman Empire. The most important basis for this situation is the introduction of several courses (courses related to teaching method, ethics, and health knowledge) under the name of teaching

¹ The institution that trained high school teachers was opened only in Istanbul (Becerikli, 2020).

vocation course into the teacher training school curricula. Ottoman educators also wrote various works on how to teach. Furthermore, the idea that teacher appointments should be made only from among the graduates of the teacher training schools appeared within the education community (Akyüz, 2011; Becerikli, 2019b; Binbaşıoğlu, 1995; Ferid, 1325; Kırpık & Oruç, 2006; Oruç & Kırpık, 2006; Şanal, 2002; 2002-2003). The studies of Ottoman educators and the opening of teacher training schools by the state can be considered as a situation that mutually affected each other positively for the professionalization of the teaching profession.

As it is mentioned above, teacher training schools were opened in various Ottoman cities. However, it cannot be said that these schools continued education and training activities consistently. In particular, it is not possible to say that teaching profession courses were included in the curricula of schools every semester. Profession courses were occasionally excluded from the curricula and interrupted. Despite the presence of educators who considered teaching profession courses important for teacher training, it is a fact that there was no complete stability in this issue in the Ottoman Empire. However, in general, it would not be wrong to say that various courses were included in the curricula for the professional development of teachers in teacher training schools (Binbaşıoğlu, 1995; Ferid, 1325; Şanal, 2002; 2002-2003; Öztürk, 1998; Ünal & Birbudak, 2013). When the curricula of teacher training schools are examined, it is possible to classify the courses taught as major area courses and profession courses. It would not be wrong to define major area courses as the courses such as mathematics, geography, grammar, history, chemistry and physics (Binbaşıoğlu, 1995; Ferid, 1325; Darülmualimin Programı, 1312; Maarif-i Umumiye Nezareti [MUN], 1330; Şanal, 2002; 2002-2003). Profession courses were composed of the courses that included subjects related to teaching methods, moral and health science (Binbaşıoğlu, 1995; Ferid, 1325; Şanal, 2002; 2002-2003). In the 1851 regulation of the first teacher training school opened, *usul-i ifade* and *talim* (narration and teaching method) course, which was a teaching profession course, was included (Akyüz, 2011). When the historical development process of the *usul-i ifade* and *talim* course was examined, it was observed that it was named as *usul-i talim* (teaching method), *usul-i tedris* and *terbiye-i ahlak* (teaching method and moral education), *ahlak* and *usul-i tedris* (moral and teaching method), *usul-i tedris* and *terbiye* (education and teaching method), *usul-i tedrisiye* (teaching method), *usul-i tedris* and *terbiye-i ahlakiye* (teaching method and moral education), *fenn-i talim* and *terbiye* (teaching and science of teaching), *usul-i tedrisiye* (teaching method), *usul-i tedris* and *terbiye-i ahlakiye* (teaching method and moral education), *fenn-i talim* and *terbiye* (teaching and science of teaching), *fenn-i terbiye* and *tedris* (education and science of teaching), *tarih-i fenn-i terbiye* (history of educational sciences), *fenn-i terbiye* (educational sciences) (Demirel, 2015; Şanal, 2002; 2002-2003). In particular, the concept of teaching methods was brought to the fore in the naming of the course. However, as the content, not only the subjects related to teaching methods were included, but also the subjects within the scope of educational sciences such as moral, health, physical education, biological development, and psychological development were also included (Binbaşıoğlu, 1995; Şanal, 2002; 2002-2003). Therefore, it would not be wrong to describe the course as educational sciences, and the course began to be called as *fenn-i terbiye* (educational sciences) as of 1909

(Demirel, 2015). Thus, this course, which is generally expressed as teaching methods and included in the curricula with different names, was given a name that fully reflected its content.²

In some years, the subjects related to moral and health were included in the curricula as a separate profession course. Even when moral and health-related courses were included in the curricula as stand-separate courses, the educational sciences course continued to be included in the curriculum and the subjects related to moral and health were not removed from its content (Ferid, 1325; Şanal, 2002). Furthermore, towards the last period of the Ottoman Empire, the students were made to do teaching internship, theoretical courses containing information about the history of education, classroom management, school administration and curricula for the professional development of preservice teachers were also taught at this stage (Çiydem & Tuluk, 2020; MUN, 1329; 1331).

There are many studies on Ottoman teacher training schools. These studies revealed history, administrative structure and educational structures of teacher training schools. Since these studies examined teacher training schools in every aspect, they are important in terms of the history of teacher training. In the studies on teacher training schools, the subject of education and training was also discussed, and information on which courses were included in which years in the curricula was provided. However, no separate study was conducted on which courses were profession courses among the courses in the curricula, what the content of the profession courses was and how the courses were taught (Akyüz, 2011; Altın, 2009; Becerikli, 2019b; Becerikli & Demirel, 2017; Erdem, 2013; Dumanoglu, 2019; Öztürk 1998; Taşer, 2019; Ünal & Birbudak, 2013). Şanal, one of the researchers who conducted one of the separate studies on profession courses, in his doctoral thesis and the article he produced from his thesis, examined the courses including the subjects of *usul-i tedris* (teaching methods). In his studies, Şanal examined the works written by Ottoman educators on method, and discussed the courses, which were taught in teacher training schools and also included teaching methods in their contents, in terms of history and content (Şanal, 2002; 2002-2003). Binbaşıoğlu conducted another separate study on profession courses. Binbaşıoğlu also examined the courses with teaching methods in detail (Binbaşıoğlu, 1995). However, profession courses taught in Ottoman teacher training schools are not just like this. Moral and health science courses were also defined as profession courses (Ferid, 1325). Furthermore, there were also courses such as the history of education, classroom management, school administration and curricula taught for the professional development of teachers during the internship periods (MUN, 1329; 1331). The present study differs from other studies in terms of determining the boundaries of teaching profession courses in the Ottoman Empire and revealing which courses were taught as profession courses.

The present study reveals the teaching profession courses in the Ottoman Empire and also provides information on the content and teaching of these courses. The courses discussed in the study are educational sciences, moral, health science courses, and courses related to professional development provided to students

² It would not be correct to say that the course was always called as *fenn-i terbiye* after 1909. In the curricula published on some dates, different names were also used (MUN, 1330). However, it can be said that the concept of *fenn-i terbiye* started to be included in the curricula as of 1909.

starting their internship. The courses taught during the internship period were not separate courses like other courses, however, they were planned as the subjects that students would learn theoretically during the internship. Therefore, the study was discussed under two headings as the profession courses taught separately and the courses related to professional development taught during the internship period.

METHOD

The historical research method was used in the study. Historical research is the systematic collection and evaluation of data in order to describe, explain, and thus understand the actions and events that took place in the past. Historical studies enable people to become aware of what happened in the past and to learn how things were done in the past, and it aims to show that the events that take place today are actually a process of the actions and situations that occur. Furthermore, the report produced as a result of historical studies constitutes a literature on the subjects to be studied by researchers. The aim of the studies on history of education is to describe some aspects of the past in relation to education and/or school (Fraenkel et al., 2011: 535-536).

Data Collection Process

The study was started by scanning documents related to the Ottoman Empire in the Presidency of Republic of Turkey Directorate of State Archives. Although the State Archives include the documents related to teacher training schools, the contents of the curriculum courses could not be found. No clear data could be found in the archival records to determine the boundaries of profession courses. Exactly which courses were profession courses in the Ottoman Empire was found out from the articles of the Ottoman educators, and even, the boundaries of profession courses were drawn based on the article of Ferid Bey, who worked as a teacher in teacher training schools, on which profession courses were taught. The contents of the courses were obtained from the yearbooks and curriculum programs, which are the official documents published in the Ottoman period. While scanning the contents, the education yearbooks dated hijri 1316, 1317, 1318, 1319, 1321 were checked, and the content was reached only in the yearbooks dated hijri 1317. Since the curricula that have reached the present day as printed materials were not prepared in every period, the contents of the year with a curriculum were evaluated while addressing the contents. Furthermore, the published instructions and regulations related to teacher training schools were examined, and only in the internship instruction dated rumi 1329, it was explained which theoretical subjects would be professionally taught to internship students. Even though the the contents of the courses were not included in the instructions, education yearbooks, government yearbooks, and the works published on teacher training schools, outside of the curricula, weekly course plans were certainly included. However, they were not published very consistently every year. In the study, other studies related to the subject were also taken into account, and the experiences of other researchers were also used. Due to the nature of the study, there was no need for ethics committee approval, and it was completely based on documents. It was acted in accordance with rules of research and publication ethics in the use of these documents, the references were made in accordance with the scientific criteria, and

the sources that are the basis of the study were used in accordance with the rules both in the text and in the references section.

Data Collection Tools

In the study, document review was used in the data collection process. Document review includes analysis of written materials containing information about the facts targeted for study (Yıldırım & Şimşek, 2018: 189). The documents used in the study consisted of the documents related to the Ottoman Empire in the Documents of the Presidency of Republic of Turkey Directorate of State Archives, the yearbooks of the Ottoman period, curriculum programs, and the works written by the educators of the period. Furthermore, various copyrighted works were also used.

Data Analysis

In this study, the descriptive approach was chosen as data analysis. In this approach, it is aimed to present the data to the reader with a descriptive approach by sticking to the original form of the collected data as much as possible (Wolcott, 1994). In this context, the data obtained from the above-mentioned documents were adhered to by the researcher. The data obtained from the documents were described under the themes of profession courses taught separately and professional development courses taught during the internship period.

FINDINGS

In this study, a historical research was conducted on the teaching profession courses taught in Ottoman teacher training schools. In accordance with the data obtained from the study, profession courses were under the heading of profession courses taught separately and professional development courses taught during the internship period. The profession courses taught separately were examined under the sub-headings of courses related to educational science, moral and health science courses.

Profession Courses Taught Separately

Courses Related to Educational Sciences

The first profession course included the curricula of teacher training schools was *usul-i ifade* and *talim* course (Akyüz, 2011). This course was added to the curricula under different names over the years mentioned above. Although teaching methods were highlighted as a name, the course included many subjects related to educational sciences (Binbaşıoğlu, 1995; Şanal, 2002; 2002-2003).

In 1894, a curriculum was published for *Darülmualimin*. In this curriculum, *usul-i tedris* and *terbiye-i ahlak* (teaching method and moral education) course was included for the Ottoman junior high school. This course was planned as one hour per week in the first grade and two hours in the second grade for the *rüşdiye* branch

of Darülmüallimin. The psychological and moral subjects were mainly included in the content of the course, which was planned to be taught in the first grade, by outlining in the form of science of child education, psychology, types of body movements, emotions, intelligence, memory, imagination, feelings of individual, family and society, good and bad feelings, religious feelings, spiritual life, moral life, natural life, moral issues, application of morality, duties related to social life, religion, family, duty of conscience, and the implementation of moral in education and training methods. The subjects such as general health science, physical exercises, spiritual education, child education, making children accustomed to the customs and traditions of the society, how to keep class registers, teaching methods, question-answer method, oral teaching, assignments and examination of assignments, exams, punishment, reward, influence of teacher's character on children, teacher-student relations, and applied education were mentioned in the second grade (MUN, 1312).

In the same curriculum, *usul-i tedris* and *terbiye-i ahlak* course was also added to the Science department of Ali branch of the Darülmüallimin, and it was noted that the extended version of the courses in *rüşdiye* would be taught. Ali branch had a different structure from other branches and was divided into Literature and Science departments. For the Science department of the Ali branch, one hour a week was allocated for the *usul-i tedris* and *terbiye-i ahlak* course (MUN, 1312). It was an important problem how the subjects of this course would be taught in a shorter time and more broadly than those taught in the *rüşdiye* branch. Furthermore, the fact that such a course was not planned in the Literature department was a different question mark.

In the curriculum dated 1894, the *ibtidai* branch of the Darülmüallimin was shown as a two-year school. In the second year of this branch, *usul-i tedris* and *terbiye-i ahlak* course was included for two hours a week. This course included the rules of education and teaching methods, physical education, moral education, arrangement of materials required in schools and classrooms, arrangement of course hours, syllabus, teaching methods, ways and tools related to teaching, preparing the class for the lesson, preparing the student for teaching, oral teaching, exams, rewards and punishments (MUN, 1312). The curriculum of the same branch, published on Rumi 1330 (1914-1915), included the *fenn-i terbiye* (educational sciences) course. The first pages of the curriculum included the weekly program schedule including the courses with their names. Although the name *fenn-i terbiye* was mentioned in the schedule, *ilm-i terbiye-i etfal* (child education science) course was included in the sections where the contents were provided (MUN, 1330). The course was taught for three hours per week in the third and fourth grades. The subjects of what the education is, difference between child education science and education, classification of education, authority, family, school, the effect of society on education, definition of physical education, mind education, consciousness, memory, imagination and attention, decision making, argumentation and their relations with education, emotion and moral education, definition of emotions and will, general rules for the education of emotions, religious education in primary schools, the relation of moral and religion were theoretically discussed in the third year. It was stated that the course would be taught practically in the fourth grade. The subjects of basic information about the science of child education, general education information, what the method is, information on how to teach the subjects to be taught in primary school such as methods, individual teaching, mutual teaching, types of teaching

methods, narrative method, question-answer method, argumentation, reading and writing, geography, history, arithmetic, geometry, handicrafts, painting, and moral, rewarding and punishing students, necessary tools in primary school, kindergarten organization and schools, school museums, libraries, laws about primary schools, programs, preparation before the course, student notebooks, registers related to the records that the teacher would keep about the student were taught in the content. However, no information was found on how these subjects would be implemented (MUN, 1330). However, it was usually preferred to make students cover subjects in order to ensure that students would acquire the skills in teaching methods (Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası [TİM], 1330). Therefore, it is possible for this method to be valid in the applications of the aforementioned course. Apart from this, it was not determined whether different activities were carried out.

A curriculum was published in 1895 for Darümuallimat, which was an institution that trained teachers for girls' schools (Şanal, 2002; 2002-2003). Darümuallimat was included as a three-year school in the curriculum. Usul-i tedris course, one of the profession courses, would be taught for two hours a week in the first year and one hour a week in the second and third years. Furthermore, moral and hifzıssihha were included in the curriculum as separate courses. The course contents were also included in the aforementioned curriculum. However, the name of the usul-i tedris course was not found in the contents. The name of the course was given as usul-i talim and idare-i mekatib (teaching method and school administration) (Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye [SNMU], 1317). A similar situation occurred in the curriculum of Darümuallimin, as mentioned above, which reveals the possibility that there was no printing error. In fact, although some concepts and names were changed officially in the Ottoman documents, they were also expressed with their old names.³ Something similar may have happened here.

In the first year in the usul-i talim and idare-i mekatib course, the content was divided into titles as physical education, intelligence and moral education, and the subjects of children's games, physical education of children, information about the mind, intelligence according to age groups, problem-solving skills, argumentation, inference, will, conscience, rights and duties, importance of child education, and regulating children's habits were discussed within these titles. The subjects to be taught in the second year were related to the school administration. Information would be given about the structure, libraries, school museums and programs, exams, diplomas, awards and punishments of ibtidai (primary school) and rüşdiye (secondary school). In the third year, practical teaching would be carried out by repeating what was taught for two years. The applications would be carried out by the students in their own classrooms through lecturing (SNMU, 1317).

An example of how the practices of the courses were carried out was given in the Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmua (Primary Education Journal) published by the teachers of Darümuallimin. As it is stated above, the applications made by the students were in the form of their narration. In 1914, within the scope of the course, a lecture was

³ There may be differences in the use of names in the Ottoman documents or sources of the period. In fact, such a usage was also valid for school names. Although the part of Darümuallimin that trained high school teachers officially bears the name Ali, it is also expressed as idadi, the old name of the branch, in some sources (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi [BOA], İrade Meclis-i Mahsus [İ.MMS], 126/5394; TİM, 1330).

given by a student from the Ali branch of the Darülmualimin. The name of the course was referred to as fenn-i terbiye (educational sciences) on those dates. A student named Mehmet Nuri Efendi taught a history lesson within the scope of fenn-i terbiye course. In the lesson he taught, he evaluated the recent failures of the Ottoman Empire and the wars it lost in terms of education and he considered them as the result of the lack of education (TİM, 1330). However, it would not be wrong to say that students were just getting used to this method and they were not exactly used to it. In fact, Muallim Cevdet Bey, who was teaching the fenn-i terbiye course in the İbtidai branch of Darülmualimin in 1913, had his students apply the method of narrating in his lesson (Demirel, 2015). Muallim Cevdet with remarkable scientific studies on teaching methods (Becerikli & Yıldırım, 2018; Kaya, 2008) encountered resistance from the students in his practice. Muallim Cevdet taught his lesson on Mondays and Thursdays, and he allocated the first half hour of the lesson to the lectures of the students. There were discussions between students and their teachers about how the lesson would be taught. Some of the students who took the course of Muallim Cevdet, the number of whom was high, complained about their teachers by submitting their petitions, in which they stated that they believed that they should learn the method information by reading from the book and that they had difficulty in narration, first to the school directorate and then to the Maarif Nezareti (Ministry of Education). As a result of the disharmony, the students did not attend the classes. The Ministry indicated that it would investigate the situation, however, if the students would not attend the classes, they would be considered disobedient. In the letter sent to the ministry, the school administration stated that the teacher did not have a lack of knowledge, and even if he had, this would not be questioned by the student. Thus, the school directorate took a stand on the side of the teacher, notified the ministry that the students were disrespectful, and thereupon, the decision to expel 43 students from the school was made by the ministry. Two days after the students were expelled from the school, they petitioned to be admitted to the school again, and they admitted that they were wrong. So, the school administration asked them to apologize to Muallim Cevdet, and as a result of apologizing, the students were forgiven this time and they were allowed to return to their schools (Demirel, 2015). In fact, this situation showed that the understanding of giving the teaching methods course by making the students practice did not establish easily. Furthermore, the fact that the students were immediately forgiven in exchange for their apology as soon as they were expelled from the school can be associated with the teacher shortage in the Ottoman Empire.

Moral Courses

As it was mentioned above, moral courses were occasionally added to the curricula as separate courses (Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye [SDAO], 1296; 1297; 1298; 1299; 1300). Despite the inclusion of this course in the curriculum, some moral issues continued to be included in the content of educational sciences courses (SNMU, 1317). However, the separate inclusion of moral courses in the curriculum can be expressed as a desire to address moral issues more comprehensively.

In the curriculum published for Darülmualimat in 1895 (Şanal, 2002-2003), the moral course would be taught for two hours in the second grade and one hour in the third grade on a weekly basis. The moral course was planned theoretically in the second year and practical in the third year. The subjects such as the purpose of moral, distinction between the good and the bad, the relationship between education and the distinction between the good and the bad, moral responsibilities, duty, and moral principles were examined in the theoretical part. In the practical part, the subjects of personal duties, duties towards one's self, duties related to the family, and social duties were discussed. There was no information on how to apply these subjects in the curriculum (SNMU, 1317). However, in the studies of Ottoman educators on moral education, there was information indicating that moral issues could be taught by analogy, by using the method of teaching by doing, and by using the method of discovery (Becerikli & Yıldırım, 2018). It is possible that the practical part of the course was carried out in this way.

Health Science Courses

The health-related courses began to be taught in schools as of the 19th century. Especially as of this period, an organized fight against epidemics was started, importance was given to school health in the fight against epidemics, and international conferences on health in education were held (Karagöz, 2020). Hıfzıssıhha (health science) course was occasionally included as a separate course, just like moral courses, in the curriculum of Ottoman teacher training schools (SDAO, 1305; SNMU, 1317).

In the curriculum dated 1895 of Darülmualimat (Şanal, 2002-2003), hıfzıssıhha course was planned to be taught for one hour a week in the second and third grades. In the second year of Darülmualimat, information about the human body and physiology would be demonstrated within the scope of the course. The subjects such as potable water and water resources, useful and harmful air for the body, food and beverages, main infectious diseases and prevention methods, types of pollution, diseases caused by pollution (typhoid, cholera), information about the health of schools and the rules about school health, implementation of the rules, diseases seen in schools (scabies, smallpox, measles), benefits of vaccination, protection of child health, and some animal diseases were discussed in the third year (SNMU, 1317).

In Rumi 1330 (1914-1915), two courses, namely, hıfzıssıhha (health science) and mekatib-i hıfzıssıhha (school health) were included in the İbtidai branch of Darülmualimin (MUN, 1330). The fact that two different health courses started to be taught indicates that it was intended to create a more detailed profession course on school health, unlike a course containing general health information.

Hıfzıssıhha was taught for two hours a week in the fourth year. Although health issues such as air cleaning and the cleaning of clothes were mentioned in the course, biological issues were mainly emphasized. In fact, this course was combined with the physiology course and the biology part was emphasized in the course. Therefore, mekatib-i hıfzıssıhha, namely the school health course, came to the forefront as the main profession course. The subjects such as the cleaning of the classrooms, cafeterias, laundries, lavatories, bathrooms and

dormitories of the schools were discussed in this course. Apart from that, the students were taught the subjects such as infectious diseases, preventive measures to be taken for these diseases or measures to be taken during epidemics, diseases that can be transmitted from animals to humans, simple first aid in case of accident (MUN, 1330).

Courses Related to Professional Development Taught During the Internship Period

It was aimed to provide preservice teachers with the skills of how to teach on the subjects related to the teaching methods included in the content of the educational sciences courses in the curriculum of teacher training schools in the Ottoman Empire, and in accordance with this aim, teaching practices began to be carried out with the Second Constitutional Era (Binbaşıoğlu, 1995; Çiydem & Tuluk, 2020; Şanal, 2002; 2002-2003). A practice school was opened for the first time in 1909 for the İbtidai branch of İstanbul Darülmualimin (Öztürk 1998; Ünal & Birbudak, 2013). The opening of practice schools was not limited to İstanbul, they were also opened in other cities (Öztürk, 1996). The practice schools were opened by modeling the teaching internship in teacher training institutions in Europe (Çiydem & Tuluk, 2020). In 1901 in Germany and in 1905 in France, the curriculum of teacher training schools was renewed, practice schools were opened and internship practices were initiated. Furthermore, pedagogy courses in addition to the internship were also planned. In fact, teacher training institutions in Germany and France were followed, and Ottoman educators wrote about the education structure in these countries (Ali Haydar, 1327; İhsan, 1337a; 1337b). It can be said that the teaching internship in the Ottoman Empire was the result of the interest in the teacher training schools system in Europe.

The mentioned practice schools were primary schools administratively affiliated to institutions that trained teachers at primary school level. In the Ali branch of Darülmualimin, which was a teacher training institution at the high school level⁴, students did their internships in the high schools in the city where their school was located, not in the practice schools affiliated to them administratively (Becerikli 2019a; Ünal & Birbudak, 2013). Thus, students were provided with an opportunity to do internships as preservice teachers. The function of the internship was defined as providing the skills of the teaching profession to those who would become teachers. A method in which students would first listen to the lessons and then narrate them was applied during the internship process. The students had the opportunity to apply their knowledge of teaching methods that they learned theoretically in their schools to the age groups they would address before being appointed as teachers (Çiydem & Tuluk, 2020).

Preservice teachers were also provided with some theoretical information about some professional issues in Darülmualimin when they did not go to internship schools while performing internship practices. An internship directive about the courses containing theoretical information to be given to preservice teachers was published

⁴ The institutions that trained teachers for secondary school were transformed after the Second Constitutional Era, since there was need to train teachers in the rüşdiye branch, which represents the secondary school level, as a result of the merger of primary and secondary schools, this branch was removed (Demirel & Köse, 2019; Ünal & Birbudak, 2013). Therefore, there were two levels for internship, primary and high school.

in rumi 1329 (1913-1914). This internship directive was published for those who would do high school internship. In the directive, it was planned to contribute to the professional development of preservice teachers during their internship. Information was not given within the scope of a single course, it was defined as the subjects that would contribute to the professional development of internship students. Among these subjects, there was information about the history of education such as the history of secondary education, the secondary education organization and program in European countries and America, high school programs and course hours. Apart from them, the subjects such as teaching methods and teaching methods of each course, discipline in high schools, classroom management, relations between high school teachers and students, duties of high school teachers, qualifications and conditions of teaching were also covered. Furthermore, the directive aimed to discuss important issues of education, to provide students with critical thinking skills and an opinion on educational issues (MUN, 1329).

According to Darülmüallimin and Darülmüallimat Nizamnamesi (male and female teacher training schools regulation) issued in 1915, it was observed that the professional development courses in the 1913-1914 directive continued to be given to those who went to internship. In 1915, in addition to the aforementioned professional development courses, those who would become high school teachers were given information about their duties regarding moral education (MUN, 1331).

CONCLUSION and DISCUSSION

Historical studies show that current actions and situations have a process and a connection with the past (Fraenkel et al., 2011). From this point of view, it may be possible to interpret that education-teaching works have sustained in the history of Turkey. In fact, the fact that the courses similar to the teaching profession courses (educational psychology, history of education, classroom management, teaching methods, etc.) taught in faculties of education, which are teacher training institutions in today's Turkey, were somehow taught in the Ottoman Empire, and the fact that the teaching internship, which was performed by preservice teachers in the Ottoman Empire, continues to exist even today are good examples that education and training works have process from the past to the present.

When the history of teaching in Turkey is examined, the professionalization of teaching found its direction with the opening of teacher training schools. Teacher training schools were opened in various cities of the Ottoman Empire by the state, and some courses were added to the curricula of the schools so that teaching would be performed in accordance with the educational sciences. It is possible to express these courses as teaching profession courses.

When the studies on the teaching profession courses in the Ottoman Empire are examined, the studies of Şanal (2002; 2002-2003) and Binbaşıoğlu (1995) draw attention. Şanal (2002; 2002-2003) and Binbaşıoğlu (1995) revealed a single course including educational sciences in detail. In this respect, the present study is compatible with the works of the aforementioned authors. However, the present study is a continuation of these studies

and evaluated profession courses from a more comprehensive perspective and attempted to reveal all the profession courses taught in Ottoman teacher training schools.

The present study and the results on the historical process of the profession course *usul-i ifade* and *talim* course included in the curriculum of *Darülmualimin*, the first teacher training school opened, in the findings of the studies of Şanal (2002; 2002-2003) and Binbaşıoğlu (1995) are compatible with each other. The course, that began to be taught in 1851, continued to be included under different names in the curricula of teacher training schools on later dates. While naming the courses, the teaching methods were brought to the fore and the term "*usul-i tedris*" (teaching method) was frequently used. However, the content of the courses showed that a complete educational sciences course was taught to the students. In fact, as of 1909, the course was also started to be called as *fenn-i terbiye* (educational sciences) in the curricula. Thus, apart from teaching methods, the subjects of moral, health, physical education, biological development, and psychological development were discussed, which indicates that profession courses in the Ottoman Empire were not fully separated and attempted to be taught within a single course.

In the courses we evaluate within the scope of educational sciences, the subjects related to development and psychology are important for a teacher to get to know his/her student. Thus, it would not be wrong to say that the necessary scientific information was provided for the teacher to comprehend the readiness level of the student and to plan the courses according to the characteristics of the students. It would be a good idea to predict that a teacher who knows his/her student can use teaching methods more easily.

The fact that the present study detailed the subject related to profession courses as a different aspect from other studies and as a continuation of them started with the teaching of the courses and discussing other profession courses. First, according to the results, the existence of teacher training schools that trained teachers for different levels in the Ottoman Empire and the curricular differences between Istanbul and the provinces can be mentioned. Therefore, it can be considered that the contents of educational sciences can be shaped according to the characteristics of the courses and the age group of the students. Methods such as making students talk about the subject in their classes and sending them to internships for a better reinforcement of teaching method subjects in students were also attempted to be performed in the 20th century. It is not possible to say that the method of making students to teach their age groups is easily adopted in every school. A kind of rebellion of the students in *Darülmualimin-i İbtidai* (the first male teacher training school) is a remarkable example related to the subject.

Although moral and health science courses were included as separate profession courses in the curricula in some periods, it is possible to say that moral and health-related subjects continued to be taught in the courses within the scope of educational sciences. It can be said that students' knowledge of moral education and school health was further detailed when moral and health science courses were included as separate courses in the curricula. The understanding of combating epidemics in an organized way, especially in the 19th century, contributed to the inclusion of health science courses in schools. It can be said that the content of the health

science course was developed accordingly. Talking about the epidemics in the content of the course, and mentioning the precautions to be taken against epidemics and the benefits of the vaccine are remarkable in terms of intending to equip preservice teachers about the control of epidemic.

The fact that the students were sent to internships as preservice teachers was an important development in teacher training schools in the 20th century. Teaching internship was started in Europe, and Ottoman educators attempted to properly adapt this system to the Ottoman Empire by modeling the Europe. Based on this situation, it is possible to infer that the Ottoman educators closely followed the educational developments in Europe and that the Ottoman administrators supported the actions to be taken to improve education. During the internship, theoretical courses including information about the history of education, classroom management, school administration and curricula were taught for the professional development of preservice teachers. These courses were not planned as separate courses, but as subjects taught under the title of teacher development. Thus, the preservice teachers continued to learn theoretical knowledge about the teaching profession while they were doing their internship. Therefore, the courses provided to internship students were called as professional development courses.

RECOMMENDATIONS

Within the framework of the results obtained from the study, various recommendations are presented below. According to the finding of the study, it was determined that the first profession course was provided in teacher training schools in 1851. Researchers can conduct studies on whether there were teaching profession courses in previous periods.

The study was brought up to the 1915 regulation and also examined the curriculum decided in 1915. Whether profession courses were taught in teacher training schools during the World War I and the armistice period of the Ottoman Empire can be examined.

The study was based on the contents of the curricula. Those who will conduct similar studies can also address the course books and add a new dimension to the subject.

The study addressed only profession courses. The number of studies on courses can be increased, the content of the courses related to the field and general culture in the curriculum of teacher training schools and how they are taught can be discussed.

In the study, it was determined that there were differences between the curricula of schools in Istanbul and the provinces, which should be taken into account by those who will study similar subjects.

ETHICAL TEXT

In this article, the journal writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules were followed. Responsibility for any violations that may arise regarding the article belongs to the author (s).

Author(s) Contribution Rate: The researcher's contribution rate in this study is 100%.

REFERENCES

- Akdemir, M. (2015). Öğretmenliğin tarihi. *İstanbul Eğitim ve Kültür Dergisi*, 11, 10-14.
- Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi (m.ö. 1000-m.s. 2011)*. Pegem Akademi.
- Ali Haydar. (1327). Alman darümualliminleri-1. *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, 2(16), 131-137.
- Altın, H. (2009). *II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet devirlerinde öğretmen yetiştirme meselesi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Becerikli, S., & Demirel, M. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyet Bursa'sına miras kalan öğretmen okulları (1883-1975). *History Studies*, 9(1), 65-84. <https://doi.org/10.9737/hist.2017.513>
- Becerikli, S., & Yıldırım, S.G. (2018). The moral and citizenship education methods performed in the last period of Ottoman. *Educational Research and Reviews*, 13(16), 609-616. <https://doi.org/10.5897/ERR2018.3401>
- Becerikli, S. (2019a). *Öğretmen yetiştirmede İstanbul yüksek öğretmen okulu modeli (1924-1978)* [Yayınlanmış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Becerikli, S. (2019b). *Osmanlı modernleşme sürecinde Selanik vilayetinde eğitim*. F. Demirel (Ed.), Selanik dârümuallimîni (ss. 201-229). İdeal Kültür Yayıncılık.
- Becerikli, S. (2020). *İstanbul yüksek öğretmen okulu*. Astana Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye'de eğitim bilimleri tarihi*. Milli Eğitim Basımevi.
- Cubberley, E. P. (2004). *Eğitim tarihi I-II*. (Trans. E. Noyan). Yeryüzü Yayın Evi. (Date of publication of the original work 1920).
- Çiydem, E., & Tuluk, G. (2020). *Bilim insanı dr. Mustafa Eski'ye armağan eğitime adanmış bir ömür*. H. Yolcu, & S. O. Haçat (Ed.), Bir dersin tarihçesi: tatbikat mektebi'nden öğretmenlik uygulamasına (ss. 416-435). Pegem Akademi.
- Darümuallimin Programı. (1312)*. Matbaa-i Amire.
- Demirel, F., & Köse, R. (2019). Eğitim enstitülerinde yönetim. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 515-528. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.550726>
- Demirel, F. (2015). Dârümuallimîn-i âliyyede fenn-i terbiye dersi ve bir öğrenci isyanı. *BELLETEM*, LXXIX(284), 319-334.
- Dumanoğlu, S. C. (2019). *Osmanlı devleti'nde kız öğretmen okulu darümuallimat (1870-1924)* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Erdem, Y. T. (2013). *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kızların eğitimi*. Türk Tarih Kurumu.
- Ergün, M. (2018). *Modern Eğitim Sistemlerinin Doğuşu ve Gelişimi-I*. Pegem Akademi.
- Ferid. (1325). Darümuallimin-i aliyyenin lağvı üzerine maarif nezaretine açık mektup. *Dârüşşafaka*, 7, 313-315.
- Fraenkel, R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education*. Connect Learn Succeed.
- İhsan. (1337a). Fransız darümuallimlerinin yeni teşkilatı. *Tedrisat Mecmuası*, 12(58), 891-909.
- İhsan. (1337b). Fransız darümuallimlerinin yeni programları. *Tedrisat Mecmuası*, 12(59), 958-963.

- Kaya, A. İ. (2008). *Tedrisât mecmûası fihristi (1- 69. sayılar) ve örnek metin çalışması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Kırpık, G., & Oruc, Ş. (2006). *Tedrisât mecmuası'ndan uygulama okulu'nda yapılmış ders örnekleri*. Gazi Kitapevi.
- Kodaman, B. (1999). *Abdülhamid devri eğitim sistemi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ladd, A. J. (1907). *École normale supérieure, an historical sketch*. The Herald Publishing Company.
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1331). *Darülmuallimin ve darülmuallimat nizamnamesi*. Matbaa-i Amire.
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1329). *Devre-i tatbikiye talebesi hakkında talimatname*.
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1330). *Darülmuallimin-i ibtidailere mahsus müfredat programı*. Matbaa-i Amire.
- Oruc, Ş., & Kırpık, G. (2006). *Tedrisât mecmuası'ndan makaleler Osmanlı'da modern öğretim, strateji, yöntem ve teknikleri*. Gazi Kitapevi.
- Öztürk, C. (1998). *Dünden bugüne Türkiye'de öğretmen yetiştiren kurumlar*. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Öztürk, C. (2007). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1296)*.
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1297)*. Matbaa-i Amire.
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1298)*.
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1299)*.
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1300)*.
- Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye. (1317)*. Matbaa-i Amire.
- Smith, R. J. (1982). *The ecole normale supérieure and the third republic*. State University of New York Press.
- Şanal, M. (2002). *Türkiye'de öğretmen okullarında meslek dersi kitaplarının pedagojik açıdan değerlendirilmesi (1848-1918)* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Şanal, M. (2002-2003). *Osmanlı öğretmen okulları programlarında öğretmenlik meslek dersleri*. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 15, 53-69.
- Taşer, S. (2019). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitim yönetimi ve denetimi*. Pegem Akademi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi [BOA], İrade Meclis-i Mahsus [İ.MMS], 126/5394.
- Ünal, U., & Birbudak, T. S. (2013). *İstanbul dârülmuallimîni (1848-1924)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Wolcott, H. F. (1994). *Transforming qualitative data, description, analysis, and interpretation*. Sage Publications
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

OSMANLI ÖĞRETMEN OKULLARINDA OKUTULAN ÖĞRETMENLİK MESLEK DERSLERİ ÜZERİNE TARİHSEL BİR ARAŞTIRMA

Öz

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı öğretmen okullarında okutulan öğretmenlik meslek derslerinin neler olduğunu ve bu derslerin içeriklerinde hangi konuların yer aldığını, derslerin nasıl işlendiğini ortaya koymaktır. Çalışmada ele alınan dersler eğitim bilimi, ahlak, sağlık bilgisi dersleri ve staja gitmeye başlayan öğrencilere verilen mesleki gelişim ile ilgili derslerdir. Çalışmada tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarihsel araştırma, geçmişte meydana gelmiş olayların öğrenilmesini, anlaşılmasını ve günümüzde gerçekleşenlerin aslında tarihsel bir süreci olduğunu kavranmasını sağlar. Ayrıca tarih araştırmaları sonucunda ortaya konan çalışma, araştırmacıların çalışacağı konulara literatür oluşturmaktadır. Tarih çalışmaları döneme ait olan evraklara dayandırıldığından araştırmada veri analizi olarak betimsel yaklaşım seçilmiştir. Betimsel yaklaşımın amacı elde edilen verilerin özgün formuna mümkün olduğu kadar sadık kalarak verileri okuyucuya sunmaktır. Çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı belgeleri, Osmanlı yıllıkları, Osmanlı eğitim bakanlığının yayınlamış olduğu okullar ile ilgili müfredat programları, dönemin eğitimcilerinin kaleme aldıkları ve çeşitli telif eserlerden yararlanılmıştır. Çalışmanın kaynağını oluşturan dokümanlardan elde edilen verilere betimsel yaklaşımın amacı gereği araştırmacı tarafından sadık kalınmıştır. Dokümanlardan elde edilen veriler müstakil olarak okutulan meslek dersleri ve staj döneminde okutulan mesleki gelişim dersleri temaları altında betimlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, öğretmen okulları, öğretmenlik meslek dersleri.

GİRİŞ

Öğretme işi eski çağlardan beri gerçekleşen bir eylemdir. Öğretmenlik mesleği de insanoğlunun en kadim mesleklerindedir. Mısır, Çin, Hint, Yunan, Roma medeniyetlerinde, Hristiyan ve İslam dünyasında eğitim-öğretim faaliyetleri, mesleği sadece öğretmenlik olmayan fakat bilgileri ile bu mesleği icra edebilen çeşitli öğreticilerle sürdürülmüştür. Özellikle Ortaçağ Hristiyan ve İslam dünyasında öğretmenlik yapanlar için din adamı kimliklerinin de olduğunu ifade etmek mümkündür (Becerikli, 2019a).

Öğretmenliğin seküler bir meslek grubuna dönüşmesi Rönesans ve Reform hareketlerinin Avrupa'da oluşturduğu din temelli anlayıştan uzaklaşılması ile ilişkilendirilebilir. Avrupa aydınlanması, devlet destekli laik okulların açılması anlayışını güçlendirmiş, kilise dışında da öğretimin geliştirilmesine ön ayak olmuştur (Akdemir, 2015). Batı, aydınlanma çağını yaşamış, kiliseyi eğitim kurumlarından uzaklaştırmak için devlet okulları açma girişimi başlatmıştır. Bu girişimlerin sonucunda kilise okulları da merkezileştirilmiş, yeni anlayışta okullar açılmıştır. Ortaya çıkmış olan seküler anlayış, öğretmen eğitimine de yansımıştır (Cubberley, 1920/2004). Bu bağlamda 1738'de Alman topraklarında öğretmen seminerleri düzenlenmeye başlanmış, 1763'te Normalschule denilen öğretimin içeriği ve yöntemleri üzerine öğretimin yapılacağı öğretmen okulu açılmıştır. 1794'te Fransa'da Ecole Normale adında bir öğretmen okulu açılma girişiminde bulunulmuş, bu okul 1795'te derslere başlamıştır (Becerikli, 2019a; Cubberley, 1920/2004; Ergün, 2018; Ladd, 1907; Smith, 1982).

Avrupa'nın devlet temelli okulları açma girişimlerini Osmanlı'da da görmek mümkündür. Osmanlı'da din temelli olan eğitim kurumlarının (medreseler) yanında modern anlayışta okullar açmaya başlamış, Avrupa'da açılmaya başlanan yeni anlayışı temsil edecek olan öğretmen yetiştiren kurumlara benzer öğretmen okulu açma girişimi gerçekleşmiştir (Akyüz, 2011; Becerikli, 2019a).

Osmanlı'da öğretmenlik mesleğinin profesyonel bir meslek olarak ortaya çıkması 16 Mart 1848 tarihinde İstanbul'da açılan Darülmualimin (erkek öğretmen okulu) ile başlamıştır. Bu okul rüşdiyelere (ortaokullara) öğretme işini bilen öğretmenler yetiştirmek üzere açılmıştır (Becerikli, 2019a). Daha sonraki tarihlerde farklı kademelere de (ilkokul, ortaokul, lise¹) öğretmen yetiştiren kurumlar açılmaya başlanmış, hem kızlar hem de erkekler için öğretmen okulları açılmış, İstanbul ile başlayan bu süreç, taşra diye adlandırılan İstanbul dışındaki Osmanlı şehirlerine de yayılmıştır (Akyüz, 2011; Becerikli & Muammer, 2017; Erdem, 2013; Kodaman, 1999; Öztürk, 1998; 2007; Ünal & Birbudak, 2013; Taşer, 2019).

Öğretmen okullarının varlığı, Osmanlı'da öğretmenliğin profesyonel bir meslek olarak kabul edilmesine önemli derecede katkı sağlamıştır. Bu duruma en önemli dayanak oluşturan ise öğretmenlik meslek dersi adı altında bir takım derslerin (öğretim yöntemi, ahlak ve sağlık bilgisi ile ilgili dersler) öğretmen okulu müfredatlarına girmesidir. Aynı zamanda Osmanlı eğitimcileri öğretme işinin nasıl yapılacağı yönünde çeşitli eserler kaleme almışlardır. Ayrıca eğitim camiası içerisinde öğretmen atamalarının sadece öğretmen okulu mezunlarından yapılması düşüncesi ortaya çıkmıştır (Akyüz, 2011; Becerikli, 2019b; Binbaşıoğlu, 1995; Ferid, 1325; Kırpık &

¹ Lise düzeyinde öğretmen yetiştiren kurum sadece İstanbul'da açılmıştır (Becerikli, 2020).

Oruç, 2006; Oruç & Kırpık, 2006; Şanal, 2002; 2002-2003). Osmanlı eğitimcilerinin çalışmaları, devlet eliyle öğretmen okullarının açılması, öğretmenlik mesleğinin profesyonelleşmesi adına birbirini karşılıklı olarak olumlu yönde etkileyen bir durum olarak değerlendirilebilir.

Öğretmen okulları yukarıda bahsi geçtiği gibi çeşitli Osmanlı şehirlerinde açılmıştır. Fakat bu okullar için istikrarlı bir şekilde eğitim-öğretim faaliyetleri sürdürdükleri söylenemez. Özellikle öğretmenlik meslek derslerinin her dönem okulların müfredatlarında yer aldığını söylemek mümkün değildir. Meslek dersleri ara sıra programlardan kaldırılmış ve kesintiye uğramıştır. Her ne kadar öğretmen yetiştirme işi için öğretmenlik meslek derslerini önemli gören eğitimcilerin varlığı söz konusu olsa da Osmanlı'da bu konuda tam bir istikrar sağlanamadığı gerçektir. Fakat genel olarak öğretmen okullarında öğretmenlerin mesleki gelişimi için çeşitli derslerin müfredatlarda yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır (Binbaşıoğlu, 1995; Ferid, 1325; Şanal, 2002; 2002-2003; Öztürk, 1998; Ünal & Birbudak, 2013).

Öğretmen okullarının müfredatları incelendiğinde, okutulan dersleri alan ve meslek dersleri diye sınıflandırmak mümkündür. Alan derslerini, matematik, coğrafya, gramer dersleri, tarih, kimya, fizik gibi dersler olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır (Binbaşıoğlu, 1995; Ferid, 1325; Darülmüallimin Programı, 1312; Maarif-i Umumiye Nezareti [MUN], 1330; Şanal, 2002; 2002-2003). Meslek dersleri ise öğretim yöntemleri, ahlak ve sağlık bilgisi ile alakalı konuları içeren derslerden oluşturulmuştur (Binbaşıoğlu, 1995; Ferid, 1325; Şanal, 2002; 2002-2003). İlk açılan öğretmen okulunun 1851 tarihli nizamnamesinde (yönetmeliğinde) öğretmenlik meslek dersi olan usul-i ifade ve talim (anlatma ve öğretim yöntemi) dersine yer verilmiştir (Akyüz, 2011). Usul-i ifade ve talim dersinin tarihsel gelişim sürecine bakıldığında; usul-i talim (öğretim yöntemi), usul-i tedris ve terbiye-i ahlak (öğretim yöntemi ve ahlak eğitimi), ahlak ve usul-i tedris (ahlak ve öğretim yöntemi), usul-i tedris ve terbiye (eğitim ve öğretim yöntemi), usul-i tedrisiye (öğretim yöntemi), usul-i tedris ve terbiye-i ahlakiye (öğretim yöntemi ve ahlak eğitimi), fenn-i talim ve terbiye (öğretim ve eğitim bilimi), usul-i tedrisiye (öğretim yöntemi), usul-i tedris ve terbiye-i ahlakiye (öğretim yöntemi ve ahlak eğitimi), fenn-i talim ve terbiye (öğretim ve eğitim bilimi), fenn-i terbiye ve tedris (eğitim ve öğretim bilimi), tarih-i fenn-i terbiye (eğitim biliminin tarihi), fenn-i terbiye (eğitim bilimi) şeklinde adlandırıldığı görülmüştür (Demirel, 2015; Şanal, 2002; 2002-2003). Dersin isimlendirilmesinde özellikle öğretim yöntemleri kavramı ön plana çıkarılmıştır. Fakat içerik olarak sadece öğretim yöntemleri ile ilgili konulara yer verilmemiş, ahlak, sağlık, beden eğitimi, biyolojik gelişim, psikolojik gelişim gibi eğitim bilimleri kapsamındaki konulara da yer verilmiştir (Binbaşıoğlu, 1995; Şanal, 2002; 2002-2003). Bu nedenle dersi eğitim bilimleri diye nitelendirmek yanlış olmayacaktır ki 1909 itibarıyla ise ders fenn-i terbiye (eğitim bilimi) olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Demirel, 2015). Böylelikle genellikle öğretim yöntemleri şeklinde ifade edilen ve farklı farklı isimlerle müfredatlarda yer alan bu derse içeriğini tam olarak yansıtan bir isim verilmiştir.²

² 1909'dan sonra dersin her zaman fenn-i terbiye olarak adlandırıldığını söylemek doğru olmayacaktır. Bazı tarihlerde yayımlanan müfredatlarda farklı isimlerinde kullanıldığı olmuştur (MUN, 1330). Fakat fenn-i terbiye kavramı 1909 itibarıyla müfredatlara girmeye başlamıştır denilebilir.

Bazı seneler de ahlak ve sağlık ile ilgili konular müstakil bir meslek dersi şeklinde programlarda yer almıştır. Ahlak ve sağlık ile ilgili dersler müstakil dersler olarak müfredatlarda yer aldığı zamanlarda bile eğitim bilimleri dersi müfredatta yer almaya devam etmiş ve içeriğinden ahlak ve sağlık konuları çıkarılmamıştır (Ferid, 1325; Şanal, 2002). Ayrıca Osmanlı'nın son dönemlerine doğru öğrencilere öğretmenlik stajı yaptırılmış ve bu safhada öğretmen adaylarının mesleki gelişimi için eğitim tarihi, sınıf yönetimi, okulların idaresi ve ders programları hakkında bilgileri içeren teorik dersler de okutulmuştur (Çiydem & Tuluk, 2020; MUN, 1329; 1331).

Osmanlı öğretmen okulları ile alakalı birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar öğretmen okullarının tarihini, idari yapısını, eğitim-öğretim yapılarını ortaya koyan çalışmalardır. Yapılan çalışmalar genel olarak öğretmen okullarını her yönü ile incelemiş olduğundan öğretmen eğitiminin tarihi açısından önem arz etmektedir. Öğretmen okulları ile ilgili çalışmalarda eğitim-öğretim konusu da ele alınmış, müfredatlarda hangi derslerin hangi yıllarda yer aldığı bilgileri verilmiştir. Fakat müfredatlarda yer alan dersler içerisinde hangi derslerin meslek dersi olduğu, meslek derslerinin içeriğinin ne olduğu ve derslerin nasıl okutulduğu üzerine müstakil bir çalışma yapılmamıştır (Akyüz, 2011; Altın, 2009; Becerikli, 2019b; Becerikli & Demirel, 2017; Erdem, 2013; Dumanoğlu, 2019; Öztürk 1998; Taşer, 2019; Ünal & Birbudak, 2013). Meslek dersleri ile ilgili müstakil çalışmalardan birini yapan araştırmacılardan Şanal, doktora tezi ve tezinden üretmiş olduğu makalesinde usul-i tedris (öğretim yöntemleri) konularını içeren dersleri incelemiştir. Şanal çalışmalarında Osmanlı eğitimcilerinin yöntem üzerine yazmış olduğu eserlerini incelemiş, öğretmen okullarında okutulan ve içeriğinde öğretim yöntemi konularını da barındıran dersleri, tarihçe ve içerik olarak ele almıştır (Şanal, 2002; 2002-2003). Meslek dersleri ile alakalı müstakil bir diğer çalışmayı Binbaşıoğlu yapmıştır. Binbaşıoğlu'da öğretim yöntemleri içerikli dersleri detaylı olarak ele almıştır (Binbaşıoğlu, 1995). Fakat Osmanlı öğretmen okullarında okutulan meslek dersleri sadece bu şekilde değildir. Ahlak ve sağlık bilgisi dersleri de meslek dersi olarak tanımlanmıştır (Ferid, 1325). Ayrıca staj dönemlerinde öğretmenlik mesleki gelişimi için okutulan eğitim tarihi, sınıf yönetimi, okulların idaresi ve ders programları gibi dersler de vardır (MUN, 1329; 1331). Mevcut çalışma ise Osmanlı'da öğretmenlik meslek derslerinin sınırlarını belirlemek ve hangi derslerin meslek dersi olarak okutulduğunun ortaya konması açısından diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Mevcut çalışma Osmanlı'daki öğretmenlik meslek derslerinin hangilerinin olduğunu ortaya çıkarmakla birlikte bu derslerin içeriği ve işlenişi ile ilgili konularda bilgi vermektedir. Çalışmada ele alınan dersler eğitim bilimi, ahlak, sağlık bilgisi dersleri ve staja gitmeye başlayan öğrencilere verilen mesleki gelişim ile ilgili derslerdir. Staj döneminde verilen dersler diğer dersler gibi müstakil dersler olmayıp stajda öğrencilerin teorik olarak göreceği konular şeklinde planlanmıştır. Bu nedenle çalışma müstakil olarak okutulan meslek dersleri ve staj döneminde okutulan mesleki gelişim ile alakalı dersler olarak iki başlık altında ele alınmıştır.

YÖNTEM

Çalışmada tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarihsel araştırma, geçmişte meydana gelmiş eylemleri ve olayları tanımlamak, açıklamak ve böylelikle anlayabilmek için verilerin sistemli olarak toplanması ve değerlendirilmesidir. Tarih araştırmaları; insanların geçmişte olanların farkına varmalarını, geçmişteki işlerin

nasıl yapıldığını öğrenmelerini sağlar ve günümüzde gerçekleşen olayların, ortaya çıkan eylem ve durumların aslında bir süreci olduğunu göstermek amacını taşır. Ayrıca tarih çalışmaları neticesinde ortaya konan rapor, araştırmacıların çalışacağı konulara literatür oluşturmaktadır. Eğitim tarihi çalışmalarının amacı ise, eğitim ve/veya okulla ilgili olarak geçmişin bazı yönlerini tanımlamaktır (Fraenkel ve diğ., 2011: 535-536).

Veri Toplama Süreci

Araştırma Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığındaki Osmanlı ile ilgili belgeler taranarak başlatılmıştır. Devlet Arşivlerinde öğretmen okulları ile ilgili belgeler yer alsada müfredat derslerinin içeriklerine rastlamak mümkün olamamıştır. Meslek derslerinin sınırlarını belirlemek için de arşiv kayıtlarında net bir veriye ulaşamamıştır. Osmanlı'da meslek derslerinin tam olarak hangi dersler olduğu Osmanlı eğitimcilerinin yazdıklarından çıkarılmış, hatta öğretmen okullarında öğretmenlik görevini yürüten Ferid Bey'in okutulan meslek derslerinin hangileri olduğu yönündeki yazısı baz alınarak meslek dersi sınırları çizilmiştir. Derslerin içeriklerine ise Osmanlı döneminde basılmış resmi evraklar olan yıllıklar, müfredat programlarından ulaşılmıştır. İçerikleri tararken hicri 1316, 1317, 1318, 1319, 1321 tarihli eğitim yıllıkları kontrol edilmiş, sadece hicri 1317 tarihli yıllıklarda içeriğe ulaşılmıştır. Basılı materyal olarak günümüze ulaşan müfredatlar ise her dönemde yapılmadığından içerikler ele alınırken müfredatı bulunan senenin içerikleri değerlendirilmiştir. Bunun dışında öğretmen okulları ile ilgili yayınlanmış olan talimatnameler, yönetmelikler incelenmiş sadece rumi 1329 tarihli staj talimatnamesinde staja giden öğrencilerin mesleki olarak hangi teorik konuları göreceği açıklanmıştır. Müfredatlar dışında talimatname, yönetmelik, eğitim yıllıkları, devlet yıllıkları, öğretmen okulları ile ilgili yayınlanan eserlerde derslerin içerikleri yer almasa bile muhakkak haftalık ders programlarına yer verilmiştir. Lakin bunlar da çok istikrarlı bir şekilde her yıla ait olarak yayınlanmamıştır. Çalışmada konu ile alakalı yapılan diğer çalışmalar da dikkate alınmış ve diğer araştırmacıların deneyimlerinden de yararlanılmıştır. Çalışma doğası gereği herhangi bir etik kurul izni zorunluluğu olmayıp, tamamen dokümanlar üzerine kurgulanmıştır. Bu dokümanların kullanımında araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun hareket edilmiş, bilimsel kriterlere uygun olarak atıflar yapılmış, araştırmanın dayanağı olan kaynaklar hem metin içerisinde hem de kaynakça bölümünde kurallara uygun olarak kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama sürecinde doküman incelemeye dayanarak yararlanılmıştır. Doküman inceleme, araştırması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2018: 189) Araştırma da kullanılan dokümanlar Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığındaki Osmanlı ile ilgili belgeler, Osmanlı dönemine ait yıllıklar, müfredat programları ve dönemin eğitimcilerinin kaleme aldıklarıdır. Ayrıca çeşitli telif eserlerden de yararlanılmıştır.

Veri Analizi

Bu araştırmada veri analizi olarak betimsel yaklaşım seçilmiştir. Bu yaklaşımda amaç toplanan verinin özgün formuna mümkün olduğu kadar sadık kalarak verileri betimsel bir yaklaşımla okuyucuya sunmaktır (Wolcott, 1994). Bu bağlamda yukarıda bahsedilen dokümanlardan elde edilen verilere araştırmacı tarafından sadık kalınmıştır. Dokümanlardan elde edilen veriler müstakil olarak okutulan meslek dersleri ve staj döneminde okutulan mesleki gelişim dersleri temaları altında betimlenmiştir.

BULGULAR

Bu alışmada Osmanlı ğretmen okullarında okutulan öğretmenlik meslek dersleri üzerine tarihsel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda meslek dersleri müstakil olarak okutulan meslek dersleri ve staj döneminde okutulan mesleki gelişim ile alakalı dersler başlığı altında sunulmuştur. Müstakil olarak okutulan meslek dersleri ise eğitim bilimi ile ilgili dersler, ahlak ve sağlık bilgisi dersleri alt başlıkları altında incelenmiştir.

Müstakil Olarak Okutulan Meslek Dersleri

Eğitim Bilimi İle İlgili Dersler

Öğretmen okullarının müfredatlarında yer alan ilk meslek dersi usul-i ifade ve talim dersidir (Akyüz, 2011). Bu ders yukarıda da bahsi geçtiği yıllar içerisinde farklı isimlerle müfredatlara eklenmiştir. İsim olarak ğretim yöntemleri ön plana çıkarılsa da ders eğitim bilimleri ile alakalı birçok konuyu barındırmıştır (Binbaşıoğlu, 1995; şanal, 2002; 2002-2003).

1894 tarihinde Darülmualliminin için bir müfredat programı yayınlanmıştır. Bu programda rüşdiye şubesi için usul-i tedris ve terbiye-i ahlak (ğretim yöntemi ve ahlak eğitimi) dersine yer verilmiştir. Bu ders Darülmualliminin rüşdiye şubesi için haftalık olarak birinci sınıfta bir saat, ikinci sınıfta iki saat olarak planlanmıştır. Dersin birinci sınıfta okutulması planlanan içeriğinde; ocuk eğitiminin bilimi, ruh bilimi, beden hareketlerinin eşitleri, duygular, zekâ, hafıza, hayal gücü, birey, aile ve toplum hisleri, iyi ve kötü hisler, dini duygular, manevi hayat, ahlaki hayat, doğal hayat, ahlak konuları, ahlakın uygulanması, sosyal hayatla ilgili vazifeler, din, aile, vicdan vazifesi, ahlakın eğitim ve ğretim yöntemlerinde uygulanması şeklinde başlıklandırılarak daha çok psikoloji ve ahlak konularına yer verilmiştir. İkinci sınıfta ise; genel sağlık bilgisi, beden alıştırmaları, manevi eğitim, ocuk eğitimi, çocukların huy ve ahlakını toplumun gelenek ve göreneklerine alıştırmak, sınıf defterlerinin nasıl tutulacağı, ğretim yöntemleri, soru-cevap yöntemi, sözlü ğretim, ödevler ve ödevlerin incelenmesi, sınavlar, ceza, ödül, öğretmenin karakterinin çocuklara etkisi, ğretmen ğrenci ilişkileri, uygulamalı eğitim gibi konulara değinilmiştir (MUN, 1312).

Aynı programda Darülmualliminin Ali şubesinin Fen bölümüne de usul-i tedris ve terbiye-i ahlak dersi eklenmiş ve rşdiyedeki derslerin genişletilmiş halinin okutulacağı diye not düşülmüştür. Ali şube diğer şubelerden farklı

bir yapıda olup Edebiyat ve Fen bölümlerine ayrılmıştır. Ali şubenin Fen bölümü için usul-i tedris ve terbiye-i ahlak dersine haftada bir saatlik zaman ayrılmıştır (MUN, 1312). Bu dersin konularının rüşdiye şubesinde okutulanlardan daha kısa sürede, nasıl daha geniş olarak okutulacağı önemli bir sorundur. Ayrıca Edebiyat kısmında böyle bir dersin okutulmasının planlanmamış olması da farklı bir soru işaretidir.

1894 tarihli programda Darümualliminin İbtidai şubesi iki senelik bir okul olarak gösterilmiştir. Bu şubenin ikinci senesinde haftada iki saat olmak üzere usul-i tedris ve terbiye-i ahlak dersi yer almıştır. Bu derste eğitim ve öğretim yöntemlerinin kuralları, beden eğitimi, ahlak eğitimi, okul ve sınıflarda gerekli olan malzemelerin düzenlenmesi, ders saatlerinin düzenlenmesi, ders programları, öğretim yöntemleri, öğretim ile ilgili yollar ve araçlar, sınıfı derse hazırlama, öğrencinin öğretime hazırlanması, sözlü öğretim, sınavlar, ödül ve ceza konuları yer almıştır (MUN, 1312). Yine aynı şubenin rumi 1330 (1914-1915) tarihinde yayınlanan müfredatında fenn-i terbiye (eğitim bilimi) dersi yer almıştır. Müfredatın ilk sayfalarında bütün derslerin isim olarak verildiği haftalık program çizelgesi vardır. Çizelgede fenn-i terbiye ismi geçse de içeriklerin verildiği kısımlarda ilm-i terbiye-i etfal (çocuk eğitimi bilimi) dersine yer verilmiştir (MUN, 1330). Ders, üçüncü ve dördüncü sınıfta haftalık üçer saatlik bir dilimde okutulmuştur. Üçüncü senede eğitim nedir, çocuk eğitimi bilimi ile eğitimin farkı, eğitimin sınıflandırılması, otorite, aile, okul, toplumun eğitimdeki etkisi, beden eğitimi, zihin eğitimi, şuur, hafıza, hayal ve dikkat, karar verme, argüman kurma konularının tanımlanması ve eğitim ile alakaları, duygu ve ahlak eğitimi, duyguların ve iradenin tanımlanması, duyguların eğitilmesi için genel kurallar, ilkokullarda dini eğitim, ahlak ile dinin alakası konuları teorik olarak ele alınmıştır. Dördüncü sınıfta ise dersin uygulamalı olarak işleneceği ifade edilmiştir. İçerikte çocuk eğitiminin bilimi hakkında temel bilgiler, genel eğitim bilgileri, yöntem nedir, yöntem usulleri, bireysel öğretim, karşılıklı öğretim, öğretim yollarının çeşitleri, anlatım yöntemi, soru-cevap yöntemi, argüman kurma, okuma ve yazma, coğrafya, tarih, aritmetik, geometri, el işleri, resim, ahlak gibi ilkokulda öğretilen derslerin nasıl öğretileceği hakkında bilgiler, öğrencilerin ödüllendirilmesi ve cezalandırılması, ilkokul, ana okul teşkilatı, okullarda gerekli araçlar, okul müzeleri, kütüphaneler, ilkokullar hakkındaki kanunlar, programlar, dersten önce hazırlık yapılması, öğrenci defterleri, öğretmenin öğrenci hakkında tutacağı kayıtlar ile ilgili defterler konuları işlenmiştir. Yalnız bu konuların uygulamalarının nasıl olacağı yönünde bir bilgiye rastlanılmamıştır (MUN, 1330). Fakat öğretim yöntemleri konularında öğrenciye beceri kazandırmak için genel olarak öğrencilerin ders anlatması yolu tercih edilmiştir (Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası [TİM], 1330). Dolayısıyla bahsi geçen dersin uygulamalarında da bu yönteminde geçerli olması mümkündür. Bunun dışında farklı etkinlikler yapılmış mıdır tespit edilememiştir.

Kız okullarına öğretmen yetiştiren kurum olan Darümuallimat için 1895'te bir müfredat yayınlanır (Şanal, 2002; 2002-2003). Müfredatta Darümuallimat üç yıllık bir okul olarak yer almıştır. Meslek derslerinden usul-i tedris dersi birinci sene haftada iki, ikinci ve üçüncü sene haftada birer saattir. Ayrıca ahlak ve hıfzıssıhha derslerine müstakil ders olarak müfredatta yer verilmiştir. Bahsi geçen müfredatta ders içeriklerine de yer verilmiştir. Fakat içeriklerde usul-i tedris dersinin adına rastlanılmamıştır. Dersin ismi usul-i talim ve idare-i mekatib (öğretim yöntemi ve okul idaresi) olarak verilmiştir (Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye [SNMU], 1317). Benzer bir durum yukarıda bahsi geçtiği gibi Darümuallimin müfredatında olmuştur. Bu da baskı hatası

olmadığı yönünde bir ihtimali ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Osmanlı belgelerinde bazı kavramlar, isimler resmi olarak değiştirilse dahi eski isimleri ile de ifade edildiği olmuştur.³ Burada da buna benzer bir durum olmuş olabilir.

Usul-i talim ve idare-i mekatib dersinde birinci sene fiziksel eğitim, zeka ve ahlak eğitimi şeklinde başlıklandırma yapılmış ve bu başlıklar içerisinde çocuk oyunları, çocukların bedensel eğitimleri, akıl hakkında bilgiler, yaş gruplarına göre zeka, sorun çözme becerisi, argüman kurma, sonuç çıkarma, irade, vicdan, hak ve vazifeler, çocuk eğitiminin önemi, çocukların alışkanlıklarını düzenleme gibi konular ele alınmıştır. İkinci sene okutulacak konular okul idaresi ile alakalıydı. İbtidailerin (ilkokul) ve rüşdiyelerin (ortaokul) yapısı, kütüphaneleri, mektep müzeleri ve programları, sınavları, diplomaları, ödül ve cezaları hakkında bilgi verilecekti. Üçüncü sene, iki sene boyunca öğretilenler tekrar edilerek uygulamalı öğretim yapılacaktı. Uygulamalar öğrencinin kendi sınıflarında ders anlatımı ile gerçekleştirilecekti (SNMU, 1317).

Derslerin uygulamalarının nasıl yapıldığı konusunda bir örnek Darülmuallimin öğretmenleri tarafından çıkarılmış olan Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuasında (ilköğretim dergisi) verilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi öğrencilere yaptırılan uygulamalar onların anlatması şeklindedir. 1914 tarihinde ders kapsamında Darülmualliminin Ali şubesindeki bir öğrenci tarafından konu anlatımı gerçekleştirilmiştir. Dersin ismi bu tarihlere fenn-i terbiye (eğitim bilimi) olarak geçmektedir. Mehmet Nuri Efendi ismindeki öğrenci fenn-i terbiye dersi kapsamında bir tarih dersi anlatmıştır. Anlattığı derste Osmanlı'nın son dönemdeki başarısızlıklarını, kaybettiği savaşları eğitim açısından değerlendirmiş ve eğitim eksikliğinin sonucu olarak görmüştür (TİM, 1330). Fakat bu usule öğrencilerin yeni yeni alışmaya başladıkları, tamda alışkın olmadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Darülmualliminin İbtidai şubesinde, 1913 yılında fenn-i terbiye dersi öğretmenliğini yürüten Muallim Cevdet Bey öğrencilerinin anlatması usulünü dersinde uygulatmıştır (Demirel, 2015). Öğretim yöntemleri adına dikkate değer bilimsel çalışmaları olan Muallim Cevdet (Becerikli & Yıldırım, 2018; Kaya, 2008) yaptığı uygulamada öğrencilerin direnci ile karşılaşmıştır. Muallim Cevdet dersini pazartesi ve perşembe günleri işlemiş, dersin ilk yarım saatini öğrencilerin anlatımına ayırmıştır. Öğrenciler ve öğretmenleri arasında dersin nasıl işleneceği konusunda tartışmalar meydana gelmiştir. Muallim Cevdet'in dersini alan öğrencilerden bazıları ki bunlar azımsanmayacak sayıda olup yöntem bilgilerini kitaptan okuyarak öğrenmeleri gerektiğine inandıklarını ve anlatım yapmakta zorlandıklarını ifade ettikleri dilekçelerini önce okul müdürlüğüne sonra da Maarif Nezaretine (eğitim bakanlığı) ileterek öğretmenlerini şikâyet etmişlerdir. Yaşanan uyumsuzluk neticesinde öğrenciler derslere devam etmemişlerdir. Bakanlık durumu inceleyeceğini fakat öğrencilerin derslere girmez ise itaatsiz sayılacağını belirtmiştir. Okul idaresi bakanlığa gönderdiği yazıda öğretmenin ilmi yetersizliğinin olmadığı, olsa bile bunun öğrenci tarafından sorgulanmayacağı yönünde görüşünü bildirmiştir. Böylece okul müdürlüğü de öğretmenden yana tavır koymuş, öğrencilerin saygısızlık yaptığını bakanlığa bildirmiş, bunun üzerine 43

³ Osmanlı belgelerinde veya döneme ait kaynaklarda isimlerin kullanımlarında farklılıkla karşılaşılabilir. Nitekim okul isimleri için de böyle bir kullanım geçerlidir. Darülmualliminin lise öğretmeni yetiştiren kısmı resmi olarak Ali ismini taşıya da bazı kaynaklarda şubenin eski ismi olan İdadi diye de ifade edildiği olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi [BOA], İrade Meclis-i Mahsus [İ.MMS], 126/5394; TİM, 1330).

öğrencinin okuldan atılması kararı bakanlık tarafından verilmiştir. Öğrenciler okuldan atıldıktan iki gün sonra okula yeniden alınmaları için dilekçe vermişler, hatalı olduklarını kabul etmişlerdir. Bunun üzerine okul idaresi Muallim Cevdet Beyden özür dilemelerini istemiş, öğrencilerin özür dilemesi neticesinde bu defalık af edilip okullarına geri dönmelerine imkân tanınmıştır (Demirel, 2015). Bu durum aslında öğretmen okullarında öğretim yöntemleri dersinin öğrenciye uygulama yaptırılarak verilmesi anlayışının kolay yerleşmediğini göstermiştir. Ayrıca öğrencilerin okuldan atılır atılmaz özürleri karşılığında hemen affedilmeleri Osmanlı'daki öğretmen açığı ile ilişkilendirilebilir.

Ahlak Dersleri

Ahlak dersleri yukarıda bahsi geçtiği gibi zaman zaman müstakil ders olarak müfredatlara eklenmiştir (Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye [SDAO], 1296; 1297; 1298; 1299; 1300). Bu dersin müfredata eklenmesine rağmen eğitim bilimleri derslerinin içeriğinde bazı ahlak konularına yer verilmeye devam edilmiştir (SNMU, 1317). Ancak müstakil olarak ahlak derslerinin müfredata eklenmesi ahlak konularının daha kapsamlı olarak ele alınması isteği ile ifade edilebilir.

Darülmualimat için 1895'te yayınlanan müfredatta (Şanal, 2002-2003) ahlak dersi haftalık olarak ikinci sınıfta iki, üçüncü sınıfta bir saattir. Ahlak dersi ikinci sınıfta teorik, üçüncü sınıfta uygulamalı olarak planlanmıştır. Teorik kısımda ahlakın amacı, iyi ve kötünün ayırt edilebilmesi, iyi ve kötünün ayırt edilmesinin eğitim ile ilişkisi, manevi sorumluluklar, vazife, ahlak kuralları gibi konular incelenmiştir. Uygulamalı kısımda ise kişisel vazifeler, kişinin kendine karşı olan görevleri, aile ile ilgili vazifeler, toplumsal vazifeler konuları ele alınmıştır. Bu konuların uygulamalarının nasıl yapılacağı konusunda müfredatta herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir (SNMU, 1317). Fakat Osmanlı eğitimcilerinin ahlak öğretimi ile ilgili çalışmalarında ahlak konularının analogi yoluyla, yaparak-yaşayarak öğretim yöntemi kullanılarak, keşfetme usulü kullanılarak yapılabileceğine dair bilgilere yer verilmiştir (Becerikli & Yıldırım, 2018). Muhtemeldir ki dersin uygulama kısmı bu şekilde yapılmıştır.

Sağlık Bilgisi Dersleri

Sağlık ile ilgili derslerin okullarda okutulmaya başlanması da 19. yüzyıl itibariyle ortaya çıkmıştır. Özellikle bu dönem itibariyle salgınlara karşı örgütlü mücadele başlatılmış, salgınlara mücadelede okul sağlığına önem gösterilmiş, eğitimde sağlık konusu ile ilgili uluslararası konferanslar düzenlenmiştir (Karagöz, 2020). Osmanlı öğretmen okulu müfredatlarında da hıfzıssıhha (sağlık bilgisi) dersi tıpkı ahlak dersleri gibi zaman zaman müstakil bir ders olarak yer almıştır (SDAO, 1305; SNMU, 1317).

1895 tarihli Darülmualimat müfredatında (Şanal, 2002-2003) hıfzıssıhha dersi ikinci ve üçüncü sınıfta haftada bir saat olarak planlanmıştır. Darülmualimatın ikinci senesinde ders kapsamında insan vücudu ve fizyolojisi hakkındaki bilgiler gösterilecektir. Üçüncü senede içilecek sular ve su kaynakları, vücut için yararlı ve zararlı havalar, yiyecek ve içecekler, başlıca bulaşıcı hastalıklar ve korunma yöntemleri, kirlilik çeşitleri, kirliliğin ortaya çıkardığı hastalıklar (tifo, kolera), okulların sağlığı ile ilgili bilgiler ve okul sağlığı hakkında kurallar, kuralların

uygulanması, okullarda görülen hastalıklar (uyuz, çiçek, kızamık), aşının faydaları, çocuk sağlığının korunması, bazı hayvan hastalıkları gibi konular ele alınmıştır (SNMU, 1317).

Rumi 1330 (1914-1915) yılında Darümualliminin İbtidai şubesinde hıfzıssıhha (sağlık bilgisi) ve mekatib-i hıfzıssıhha (okul sağlığı) diye iki ders yer almıştır (MUN, 1330). İki farklı sağlık dersinin okutulmaya başlanması genel sağlık bilgilerini içeren bir dersten farklı olarak okul sağlığı ile ilgili daha detaylı bir meslek dersinin oluşturulmak istendiğini göstermektedir.

Hıfzıssıhha dördüncü sene haftada iki saat okutulmuştur. Derste hava temizliği, kıyafet temizliği gibi sağlık konularına değinilse bile daha çok biyolojik konular üzerine durulmuştur. Zaten bu ders fizyoloji dersi ile birleştirilerek derste biyoloji kısmına ağırlık verilmiştir. Bu nedenle mekatib-i hıfzıssıhha yani okul sağlığı dersi asıl meslek dersi olarak ön plana çıkmaktadır. Bu derste okulların sınıfları, yemekhaneleri, çamaşırhaneleri, lavaboları, banyoları, yatakhaneleri gibi bölümlerin temizliğini içeren konular ele alınmıştır. Bunun dışında öğrencilere bulaşıcı hastalıklar, bu hastalıklar ile ilgili alınacak önleyici tedbirler veya salgın zamanında alınacak önlemler, hayvanlardan insanlara bulaşabilecek hastalıklar, kaza durumunda yapılacak basit ilkyardımlar gibi konular öğretilmiştir (MUN, 1330).

Staj Döneminde Okutulan Mesleki Gelişim İle Alakalı Dersler

Osmanlı'da öğretmen okullarının müfredatlarındaki eğitim bilim kapsamındaki derslerin içeriğinde yer alan öğretim yöntemleri ile ilgili konularda öğretmen adaylarına nasıl öğretilir becerisinin kazandırılması amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda II. Meşrutiyet dönemi ile birlikte öğretmenlik uygulamaları gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Binbaşıoğlu, 1995; Çiydem & Tuluk, 2020; Şanal, 2002; 2002-2003). İlk defa İstanbul Darümualliminin İbtidai şubesi için 1909 senesinde bir uygulama okulu açılmıştır (Öztürk 1998; Ünal & Birbudak, 2013). Uygulama okullarının açılması İstanbul ile sınırlı kalmamış, başka şehirler de de açılmıştır (Öztürk, 1996). Uygulama okulunun açılması Avrupa'da öğretmen yetiştiren kurumlarda yaptırılan öğretmenlik stajının örnek alınması ile gerçekleşmiştir (Çiydem & Tuluk, 2020). Almanya'da 1901, Fransa'da 1905'te öğretmen okulları müfredatları yenilenmiş, uygulama okulları açılmış ve staj uygulamaları başlatılmıştır. Ayrıca stajın yanında pedagoji dersleri de planlanmıştır. Nitekim Almaya ve Fransa'daki öğretmen yetiştiren kurumlar takip edilmiş, bu ülkelerdeki eğitim-öğretim yapısı ile alakalı Osmanlı eğitimcileri yazılar yazmıştır (Ali Haydar, 1327; İhsan, 1337a; 1337b). Osmanlı'daki öğretmenlik stajı da Avrupa'daki öğretmen okulları sistemine olan ilginin sonucudur denilebilir.

Bahsi geçen uygulama okulları ilkokul düzeyinde öğretmen yetiştiren kurumlara idari açıdan bağlı ilkokullardır. Lise düzeyinde⁴ öğretmen yetiştiren kurum olan Darümualliminin Ali şubesinde ise öğrenciler stajlarını idari

⁴ Ortaokula öğretmen yetiştiren kurumlar II. Meşrutiyet'ten sonra dönüştürülmüş, ilkokul ve ortaokulların birleştirilmesi neticesinde ortaokul kademesini ifade eden rüşdiye şubesinde öğretmen yetiştirilmesine gerek kalmadığından bu şube kaldırılmıştır (Demirel & Köse, 2019; Ünal & Birbudak, 2013). Dolayısıyla staj için ilköğretim ve lise olmak üzere iki kademe kalmıştır.

yönden kendilerine bağlı uygulama okullarında değil de okullarının bulunduğu şehirdeki liselerde gerçekleştirmişlerdir (Becerikli 2019a; Ünal & Birbudak, 2013). Böylece öğrencilere öğretmen adayı olarak staj yapma imkânı tanınmıştır. Stajın işlevi öğretmen olacılara öğretmenlik mesleğinin becerilerini kazandırmak olarak tanımlanmıştır. Staj sürecinde öğrencilerin önce dersleri dinlemesi, sonrada anlatmaları şeklinde bir yöntem uygulanmıştır. Öğrenciler okullarında teorik olarak öğrendikleri öğretim yöntemleri bilgilerini öğretmen olarak atanmadan önce hitap edecekleri yaş grupları karşısında tatbik etmek fırsatı bulmuşlardır (Çiydem & Tuluk, 2020).

Öğretmen adaylarına staj uygulamalarını gerçekleştirirken staj okullarına gitmedikleri zamanlarda bazı mesleki konularla ilgili bir takım teorik bilgiler de Darümualliminde verilmiştir. Öğretmen adaylarına verilecek teorik bilgileri içeren dersler ile ilgili rumi 1329 (1913-1914) yılında bir staj yönergesi yayınlanmıştır. Bu staj yönergesi lise stajı yapacaklar için yayınlanmıştır. Yönergede öğretmen adaylarına staj yaparken mesleki gelişimlerine katkıda bulunacak bir planlama yapılmıştır. Verilen bilgiler tek bir ders kapsamında olmayıp staja gidenlerin mesleki gelişimine katkı sağlayacak konular olarak tanımlanmıştır. Bu konular içerisinde, orta öğretimin tarihçesi, Avrupa ülkeleri ve Amerika’da orta öğretim teşkilatı ve programı, lise programları ve ders saatleri gibi eğitim tarihi içerikli bilgiler yer almıştır. Bunların dışında öğretim yöntemleri ve her dersin öğretim yöntemi, liselerde disiplin, sınıf yönetimi, lise öğretmenleri ile öğrencileri arasındaki ilişkiler, lise öğretmenlerinin görevleri, öğretmenliğin vasıfları ve şartları gibi konular da işlenmiştir. Ayrıca yönergede, eğitimin önemli meselelerinin tartışılması, öğrencilere eleştirel düşünme becerisi kazandırılması ve eğitim meseleleri hakkında görüş sahibi olmalarının sağlanması amaçlanmıştır (MUN, 1329).

1915’te çıkarılan Darümuallimin ve Darümuallimat Nizamnamesine (erkek ve kız öğretmen okulu yönetmeliği) göre staja gidenlere 1913-1914 yönergesindeki mesleki gelişim derslerinin verilmeye devam ettiği görülmüştür. 1915 yılında bahsi geçen mesleki gelişim derslerine ek olarak lise öğretmeni olacılara ahlak eğitimi ile ilgili üzerlerine düşen görevler hakkında bilgiler de verilmiştir (MUN, 1331).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Tarih araştırmaları günümüzdeki eylem ve durumların bir süreci olduğunu, geçmiş ile bir bağı olduğunu gösterir (Fraenkel ve diğ., 2011). Bu bağlamdan bakıldığında eğitim-öğretim işlerinin Türkiye tarihinde bir devamlılık arz ettiği şeklinde yorum yapmak mümkün olabilir. Nitekim günümüz Türkiye’sindeki öğretmen yetiştiren kurumlar olan eğitim fakültelerinde okutulan öğretmenlik meslek derslerine (eğitim psikolojisi, eğitim tarihi, sınıf yönetimi, öğretim yöntemleri vs.) benzer derslerin bir şekilde Osmanlı’da okutulması, Osmanlı’da öğretmen adaylarına yaptırılan öğretmenlik stajının günümüzde dahi varlığını devam ettirmesi eğitim-öğretim işlerinin geçmişten günümüze bir süreci olduğunun güzel örnekleridir.

Türkiye öğretmenlik tarihine bakıldığında öğretme işinin profesyonelleşmesi, öğretmen okullarının açılması ile yön bulmuştur. Öğretmen okulları Osmanlı devletinin çeşitli şehirlerinde devlet eliyle açılmış, öğretme işinin

eğitim bilimine uygun şekilde yapılması için okulların müfredatlarına birtakım dersler eklenmiştir. Bu dersleri öğretmenlik meslek dersleri şeklinde ifade etmek mümkündür.

Osmanlıda öğretmenlik meslek derslerine yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde Şanal (2002; 2002-2003), Binbaşıoğlu (1995)'nin çalışmaları dikkat çekmektedir. Şanal (2002; 2002-2003) ve Binbaşıoğlu (1995), eğitim bilimleri konularını içerisinde barındıran tek bir dersi detaylarıyla ortaya koymuştur. Bu açıdan mevcut çalışma bahsi geçen yazarların çalışmaları ile örtüşmüştür. Fakat mevcut çalışma bu çalışmaların devamı niteliğinde olup meslek derslerini daha kapsamlı bir bakış açısıyla değerlendirmiş, Osmanlı öğretmen okullarında okutulan bütün meslek derslerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Mevcut çalışma ve Şanal (2002; 2002-2003) ile Binbaşıoğlu (1995)'nin çalışmalarının bulgularında yer alan ilk açılan öğretmen okulu olan Darülmualliminin müfredatındaki meslek dersi usul-i ifade ve talim dersinin tarihsel süreci hakkındaki bulgular uyum göstermektedir. 1851 yılında okutulmaya başlanan ders daha sonraki tarihlerdeki öğretmen okulu müfredatlarında farklı isimlerde yer almaya devam etmiştir. Derslere isim verilirken öğretim yöntemleri ön plana çıkarılmış ve isimlendirmede usul-i tedris (öğretim yöntemi) tabiri sık sık kullanılmıştır. Lakin derslerin içeriği komple bir eğitim bilimi dersinin öğrencilere okutulduğunu göstermiştir. Hatta ders, 1909 itibarıyla müfredatlarda fenn-i terbiye (eğitim bilimi) diye de adlandırılmaya başlanmıştır. Nitekim öğretim yöntemleri dışında ahlak, sağlık, beden eğitimi, biyolojik gelişim, psikolojik gelişim konuları ele alınmıştır. Bu durum Osmanlı'da meslek derslerinin tam olarak bölümlenmediğini tek bir dersin içerisinde öğretilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Eğitim bilimi kapsamında değerlendirdiğimiz derslerde gelişim ve psikoloji ile ilgili konular bir öğretmenin öğrencisini tanıması için önemlidir. Böylece ders kapsamında öğretmenin öğrencisinin hazırbulunuşluk düzeyini kavraması ve öğrencilerinin özelliklerine göre derslerini planlaması için gerekli bilimsel bilginin verilmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öğrencisini tanıyan öğretmenin öğretim yöntemlerini daha kolay kullanabileceği yönünde tahmin yürütmekte doğru bir düşünce olacaktır.

Mevcut çalışmanın diğer çalışmalardan farklı yönü ve onların devamı niteliğinde olarak meslek dersleri ile ilgili konuyu detaylandırması, derslerin işleniş ve diğer meslek derslerinin de ele alınması hususunda başlamaktadır. Öncelikle ortaya konan bulgulara göre Osmanlı'da farklı kademelere öğretmen yetiştiren öğretmen okullarının varlığından ve İstanbul ile taşra arasındaki müfredat farklılıklarından bahsedilebilir. Dolayısıyla eğitim bilimleri içeriklerinin derslerin özelliklerine ve öğrenci yaş grubuna göre şekil alabileceği yönünde fikir yürütülebilir. Öğretim yöntemi konularının öğrencide daha sağlıklı pekişmesi adına öğrenciye derslerinde konu anlattırma ve staja gönderme gibi usuller de 20. yüzyılda gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Öğrencinin kendi yaş gruplarına ders anlatmaları usulünün her okulda kolay benimsendiğini söylemek mümkün değildir. Darülmuallimin-i İbtidaideki (ilk erkek öğretmen okulu) öğrencilerin bir çeşit isyanı konu ile alakalı dikkate değer örnektir.

Bazı dönemler ise müfredatlarda ahlak ve sağlık bilgisi dersleri müstakil meslek dersi olarak yer alsa da eğitim bilimleri kapsamındaki derslerde ahlak ve sağlık ile ilgili konuların okutulmaya devam edildiğini söylemek

mümkündür. Ahlak ve sağlık dersleri müstakil ders olarak müfredatlarda yer aldığında öğrencilerin ahlak eğitimi ve okul sağlığı ile ilgili bilgileri daha da detaylandırılmıştır denilebilir. Özellikle 19. yüzyılda başlayan salgınlarla ilgili organize bir şekilde mücadele etme anlayışı okullarda sağlık bilgisi derslerinin yer almasına katkı sağlamıştır. Sağlık bilgisi dersinin içeriği de bu yönde geliştirilmiştir denilebilir. Dersin içeriğinde salgın hastalıklardan bahsedilmesi, salgınlara karşı alınacak tedbirlere ve aşının faydalarına değinilmesi öğretmen adaylarının salgın kontrolü konusunda donanımlı hale getirilmek istenmesi açısından dikkate değerdir.

20. yüzyılda öğretmen okulları ile ilgili önemli bir gelişme öğrencilerin öğretmen adayı olarak staja gönderilmeleridir. Öğretmenlik stajı Avrupa'da başlatılmış, Osmanlı eğitimcileri Avrupa'yı örnek alarak Osmanlı'ya uygun bir şekilde bu sistemi adapte etmeye çalışmışlardır. Bu durumdan, Osmanlı eğitimcilerinin Avrupa'daki eğitim gelişmelerini yakından takip ettiği ve Osmanlı idarecilerinin eğitimi geliştirmek adına yapılacaklara destek verdiği şeklinde bir çıkarımda bulunmak mümkündür. Stajda öğretmen adaylarının mesleki gelişimi için eğitim tarihi, sınıf yönetimi, okulların idaresi ve ders programları hakkında bilgileri içeren teorik dersler okutulmuştur. Bu dersler müstakil bir ders olarak değil de öğretmen gelişimi başlığı altında öğretilen konular olarak planlanmıştır. Böylece öğretmen adayları staj gördükleri zamanda teorik olarak öğretmenlik mesleği ile ilgili bilgileri öğrenmeye devam etmişlerdir. Bu nedendir ki staja giden öğrenciye verilen derslere mesleki gelişim dersleri denilmiştir.

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde aşağıda çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Çalışmada tespit edildiği kadarıyla ilk meslek dersinin öğretmen okullarında 1851 yılında konulduğu belirlenmiştir. Araştırmacılar daha önceki dönemlerde öğretmenlik meslek dersleri olup olmadığı konusunda çalışma yapabilirler.

Çalışma 1915 yönetmeliğine kadar getirilmiş ve 1915'te kararlaştırılan müfredatı da incelemiştir. Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı sırasında ve mütareke döneminde öğretmen okullarında meslek derslerinin okutulup okutulmadığı incelenebilir.

Çalışmada müfredatların içeriklerinden hareket edilmiştir. Benzer çalışma yapacak olanlar ders kitaplarını da ele alıp konuya yeni bir boyut kazandırabilir.

Çalışma sadece meslek derslerini ele almıştır. Dersler ile ilgili çalışmaların sayısı artırılabilir, öğretmen okulları müfredatındaki alan ve genel kültür ile alakalı derslerinde içerikleri, nasıl işlendiği konusu ele alınabilir.

Araştırmada İstanbul ve taşradaki okulların müfredatları arasında farklılıkların olduğu tespit edilmiş, benzer konu çalışacakların bu durumu göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Etik Metni

Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir.

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Yazarın bu makaleye katkı oranı %100' dür.

KAYNAKÇA

- Akdemir, M. (2015). Öğretmenliğin tarihi. *İstanbul Eğitim ve Kültür Dergisi*, 11, 10-14.
- Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi (m.ö. 1000-m.s. 2011)*. Pegem Akademi.
- Ali Haydar. (1327). Alman darümualliminleri-1. *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, 2(16), 131-137.
- Altın, H. (2009). *II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet devirlerinde öğretmen yetiştirme meselesi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Becerikli, S., & Demirel, M. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyet Bursa'sına miras kalan öğretmen okulları (1883-1975). *History Studies*, 9(1), 65-84. <https://doi.org/10.9737/hist.2017.513>
- Becerikli, S., & Yıldırım, S.G. (2018). The moral and citizenship education methods performed in the last period of Ottoman. *Educational Research and Reviews*, 13(16), 609-616. <https://doi.org/10.5897/ERR2018.3401>
- Becerikli, S. (2019a). *Öğretmen yetiştirmede İstanbul yüksek öğretmen okulu modeli (1924-1978)* [Yayınlanmış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Becerikli, S. (2019b). *Osmanlı modernleşme sürecinde Selanik vilayetinde eğitim*. F. Demirel (Ed.), Selanik dârümuallimîni (ss. 201-229). İdeal Kültür Yayıncılık.
- Becerikli, S. (2020). *İstanbul yüksek öğretmen okulu*. Astana Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye'de eğitim bilimleri tarihi*. Milli Eğitim Basımevi.
- Cubberley, E. P. (2004). *Eğitim tarihi I-II*. (Çev. E. Noyan). Yeryüzü Yayın Evi. (Eserin orijinali 1920'de yayımlanmıştır).
- Çiydem, E., & Tuluk, G. (2020). *Bilim insanı dr. Mustafa Eski'ye armağan eğitime adanmış bir ömür*. H. Yolcu, & S. O. Haçat (Ed.), Bir dersin tarihçesi: tatbikat mektebi'nden öğretmenlik uygulamasına (ss. 416-435). Pegem Akademi.
- Darümuallimin Programı. (1312)*. Matbaa-i Amire.
- Demirel, F., & Köse, R. (2019). Eğitim enstitülerinde yönetim. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 515-528. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.550726>
- Demirel, F. (2015). Dârümuallimîn-i âliyyede fenn-i terbiye dersi ve bir öğrenci isyanı. *BELLETEM*, LXXIX(284), 319-334.
- Dumanoğlu, S. C. (2019). *Osmanlı devleti'nde kız öğretmen okulu darümuallimat (1870-1924)* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Erdem, Y. T. (2013). *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kızların eğitimi*. Türk Tarih Kurumu.
- Ergün, M. (2018). *Modern Eğitim Sistemlerinin Doğuşu ve Gelişimi-I*. Pegem Akademi.
- Ferid. (1325). Darümuallimin-i aliyenin lağvı üzerine maarif nezaretine açık mektup. *Dârüşşafaka*, 7, 313-315.
- Fraenkel, R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education*. Connect Learn Succeed.
- İhsan. (1337a). Fransız darümuallimlerinin yeni teşkilatı. *Tedrisat Mecmuası*, 12(58), 891-909.
- İhsan. (1337b). Fransız darümuallimlerinin yeni programları. *Tedrisat Mecmuası*, 12(59), 958-963.

- Kaya, A. İ. (2008). *Tedrisât mecmûası fihristi (1- 69. sayılar) ve örnek metin çalışması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Kırpık, G., & Oruc, Ş. (2006). *Tedrisât mecmuası'ndan uygulama okulu'nda yapılmış ders örnekleri*. Gazi Kitapevi.
- Kodaman, B. (1999). *Abdülhamid devri eğitim sistemi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ladd, A. J. (1907). *École normale supérieure, an historical sketch*. The Herald Publishing Company.
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1331). *Darülmualimin ve darülmualimat nizamnamesi*. Matbaa-i Amire.
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1329). *Devre-i tatbikiye talebesi hakkında talimatname*.
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1330). *Darülmualimin-i ibtidailere mahsus müfredat programı*. Matbaa-i Amire.
- Oruc, Ş., & Kırpık, G. (2006). *Tedrisât mecmuası'ndan makaleler Osmanlı'da modern öğretim, strateji, yöntem ve teknikleri*. Gazi Kitapevi.
- Öztürk, C. (1998). *Dünden bugüne Türkiye'de öğretmen yetiştiren kurumlar*. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Öztürk, C. (2007). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1296).*
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1297).* Matbaa-i Amire.
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1298).*
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1299).*
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye. (1300).*
- Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye. (1317).* Matbaa-i Amire.
- Smith, R. J. (1982). *The ecole normale supérieure and the third republic*. State University of New York Press.
- Şanal, M. (2002). *Türkiye'de öğretmen okullarında meslek dersi kitaplarının pedagojik açıdan değerlendirilmesi (1848-1918)* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Şanal, M. (2002-2003). Osmanlı öğretmen okulları programlarında öğretmenlik meslek dersleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 15, 53-69.
- Taşer, S. (2019). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitim yönetimi ve denetimi*. Pegem Akademi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi [BOA], İrade Meclis-i Mahsus [İ.MMS], 126/5394.
- Ünal, U., & Birbudak, T. S. (2013). *İstanbul dârülmualimîni (1848-1924)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Wolcott, H. F. (1994). *Transforming qualitative data, description, analysis, and interpretation*. Sage Publications
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.